

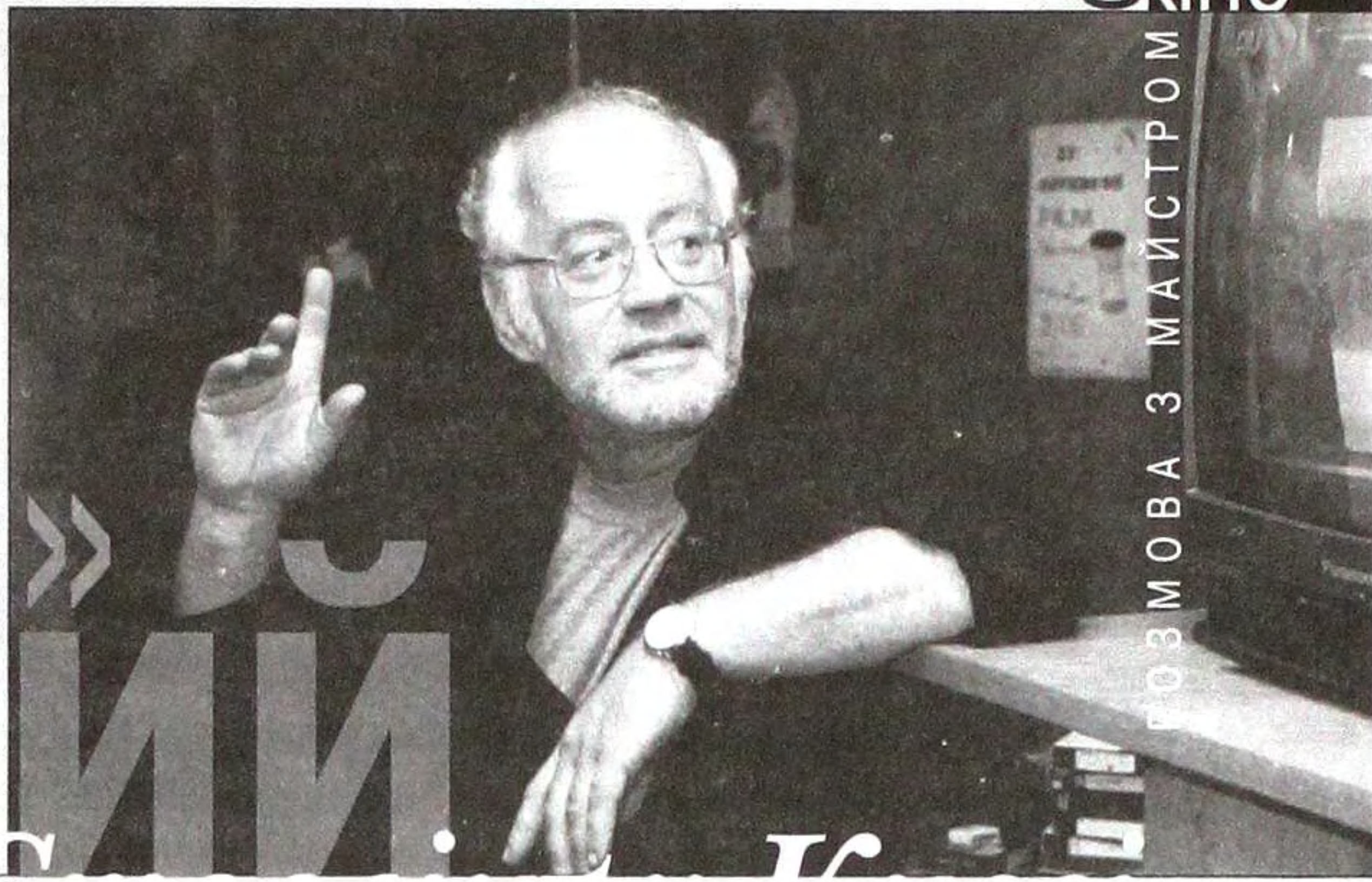
Йос Стеллінг, найбільший майстер голландського кіно, ключова постать кіно європейського, відвідав Київ восени минулого року на запрошення фестивалю «Молодість», де очолив міжнародне журі. Крім того, Стеллінг привіз два нових фільми: «Зала очікування» (к/м) та «Ні потягів, ні літаків», провів прес-конференцію, два майстер-класи та дав інтерв'ю «Кіно-Театру». Пропонований увазі матеріал об'єднує все, що Майстер сказав і показав.

«Маленький» ВЕЛИКИЙ режисер

«Режисер повинен бути маленьким... щоб ставати більшим». Це була перша фраза Стеллінга на майстер-класі. І вона не лише обігрує маленький зріст режисера, а й втілює в його творчу позицію, досить незвичну для канонів авторського кінематографа. «Фільм повинен стати чимось, що перевищує мої можливості. Для цього потрібно зібрати навколо себе людей, які були б кращими за мене і взяти від них все можливе. Я не вірю в ефективність режисерської диктатури, тому створення фільму для мене — це, насамперед, колективна робота, в яку кожен учасник вносить щось своє. А мистецтво режисури полягає у здатності об'єднувати усі речі разом. І коли робиш більше, ніж можеш, виникає відчуття польоту».

Останній фільм Стеллінга «Ні потягів, ні літаків» — мозаїка подій, які відбуваються протягом одного дня в маленькій привокзальній кав'ярні. Йдеться про її постійних відвідувачів, а також випадкових мандрівників. Смакуючи маленькі деталі, з сердечною іронією Стеллінг розповідає про Жерара, який цього дня прийшов попрощатись з усіма: зі своїм братом Маріо Руссо, — співаком з теле-шоу, власником кав'ярні та його донькою і з Паулою, вокзальною повією, яку він кохає. І хоча під запланованою «подорожжю до Італії» насправді маєтись на увазі суїцид, важко уявити більш людяний і світлий фільм.

«Половина території Голландії — нижче рівня моря. Це означає, що ми постійно змушені дивитись на землю, щоб утримувати її і все, що на ній, сухим. Ми дуже зосереджені на землі. На противагу італійцям, які постійно дивляться тільки на небо. Я дуже люблю Італію. Італійці уміють жити, отримувати насолоду в усьому: в їжі, розмовах, вині, неробстві; вони знають все про мистецтво, мають вишуканий смак. Крім того, в Італії так багато фонтанів...» Можливо, тому головний герой «Ні потягів, ні літаків» «їде» саме до Італії? Смерть як звільнення, полегшення? Стеллінг стає песимістом? «Я не вірю у фільми з happy end. Життя теж не закінчується «геппі ендом». Ідеальний кінець усякого фільму — смерть, але за умови, що вона залишає добрі почуття. Потрібно завжди пам'ятати, що

for Olga from Joss Stelling 17-10-99

■ Йос Стеллінг.
Київ, 17 жовтня, 1999.

■ Йос Стеллінг веде
майстер-клас.
Київ, Жовтень, 1999.

Фото Дмитра Саніна.

всі близькі рано чи пізно помруть, і це вже причина ставитись до них добре. Потрібно використовувати смерть як натхнення для життя».

Але чи доречний тут гумор, яким Стеллінг, як завжди, щедро приправляє ситуації, і який викликає дружні вибухи сміху в залі. Звичайно, комедією це назвати не можна, але... «Я постійно використовую гумор, навіть якщо говорю про сумні речі. Коли ви смієтесь, ви відкриваєте своє серце і я беру його. Гумор — це найважливіша і найбільш здорова річ у житті».

У фільмі «Ні потягів, ні літаків» незвично багато, як на стеллінгівські мірки, діалогів (згадаймо його «Стрілочника», в якому не промовлено жодного слова). Але, хоча персонажі й говорять багато, вони нічого не кажуть. «Найкращі діалоги у фільмі ті, що нічого не дають для сюжету і все для героя. Я не люблю на екрані «голови, що розмовляють». Слова звертаються до мозку, а я хочу досягнути серця, як робить це музика. Фільм повинен бути близьким до музики».

«Я переконаний, що музика — це найвища мистецька форма. Опера в усьому є взірцем для фільму. Те, чим опера була для XIX ст., фільм є для XX ст. Це народний вид мистецтва. Якщо вона торкає. Сюжет в опері

неважливий. Він лише допомагає виконати арію. Арія — найвищий емоційний момент в опері, момент, коли оповідь зупиняється. І в цьому кульмінаційному моменті все зосереджується. Так само в фільмі. Історія — це перше, що забувається після перегляду. Забуваються зв'язки між сценами. На початку свого останнього фільму «Ні потягів, ні літаків» я теж зробив своєрідну увертюру, як в опері. Присутні всі інструменти, якими в цьому разі є актори. Але найважливіше не актори, не інструменти, а гармонія між ними. Як у музиці».

«Я не люблю акторів,» — признався Стеллінг. В англomовному кіножаргоні існує два слова для позначення людей, що працюють над фільмом: cast — «виконавці» (акторський склад), і crew — «команда» (режисер, оператор і т.п.). Розмежування цих двох груп говорить саме за себе — з одного боку егоцентричні зірки, з іншого — злагоджений колектив. «У акторів не може бути колективу, вони всі стоять окремо. Але хороший кіноактор — член команди (crew).» І ще одна дефініція хорошого актора. «Якщо актор сидить на стільці, ніжка якого ось-ось зламається, він може грати що завгодно, але усі будуть дивитись на ніжку. Гарний актор знає це. Поганий — намагається затулити собою цей стілець. Гра в кіно означає 50% очікування, 40% виконання певних дій, 10% — емоцій. Останнє — найлегше. Перше — найважче. Найбільш оплачувані актори отримували гроші якраз за перше. Марчелло Мастоїні міг одночасно зніматись у кількох фільмах: він весь час спав, його будили, і він питав: «Який це фільм?», — і одразу опинявся в ньому. Оце і є чудо».

Свого часу Стеллінг заснував і протягом кількох років очолював кінофестиваль в Утрехті. Однак, потім залишив своє дітище. «Це закритий фестиваль, на якому збираються лише кінематографісти. Не вистачає дуже важливої ланки — тих, для кого фільми робляться, глядачів». «Існує велике непорозуміння щодо фільму. Він не є самоціллю. Він лише медіум, посередник між режисером і глядачем, засіб вираження. Кіно для кіно — річ непотрібна. Фільм — це не просто склеєні шматки плівки, це гра з глядачем. Я глибоко поважаю глядача, бо він є половиною усього процесу. У нього можуть виникнути інтерпретації, набагато цікавіші від авторської. Найкращий комплімент, який я коли-небудь отримував, звучав так: «Мені здається, що ви зробили цей фільм спеціально для мене». Під час перегляду кожен робить власний фільм. Тому не існує об'єктивних критеріїв, щоб визначити хороший він чи поганий. Але якщо все-таки намагатися говорити про якийсь критерій, то хорошим би я назвав такий фільм, який не можна було б виразити мовою іншого виду мистецтва. Якщо можна написати, або намалювати, або скласти музику, щоб виразити щось, то краще і дешевше буде так і зробити».

Те, що Стеллінг дуже любить глядача, він підтвердив виступом на закритті фестивалю «Молодість», сказавши, що найбільший приз він віддав би українському глядачеві, який переповнював зали, що на його фільмі йому не знайшлося місця.

— **Голландському кіно притаманне особливе почуття гумору. Як би ви охарактеризували його?**

— Якось мене спитали по-іншому: чи справді в Голландії всі дурні, божевільні і дивні. У нас висока концентрація населення, а якщо помістити пацюків у маленьку клітку, вони пожеруть одне одного. Тому необхідно мати певне правило співіснування. Для голландця таким правилом є відмова від поклоніння героям. Однак у фільмі завжди повинен бути герой, з яким би глядач себе ідентифікував. Тому ми створили тип дивака. Наші герої завжди є анти-героями. Але вони, звичайно, повинні бути особливими, непересічними, інакше вони не будуть цікавими.

— **А як голландці ставляться до дивних людей в реальному житті?**

— У нас сильне ліберальне суспільство. Амстердам — це, мабуть, найбільш вільне місто в світі, там можна робити усе, що заманеться, звичайно, до певної міри.

— **Є режисери, яких охоплює відчуття втрати, коли вони завершують свій фільм, і вони ніколи його не переглядають. У вас інакше ставлення до своїх робіт?**

— Фільм — це дитина. Потрібно донести цю дитину до публіки. Я люблю дивитись свій фільм серед глядачів, і кожного разу він інакший, оскільки його дивляться інші люди. Однак тут криється небезпека — потрібно просуватися далі. Тому я дивлюся фільм всього кілька місяців, поки не починаю працювати над наступним. І після цього я вже ніколи не повертаюсь до нього. Я забуваю всі свої попередні фільми. Для мене авторське кіно означає усе життя робити один фільм, розділений на шматки, але без самоповторів.

— **Ви дуже хвалили нашу аудиторію...**

— У вас перекрасний глядач, мене тішать переповнені зали під час переглядів. Такий глядач заслуговує, як мінімум, на кілька великих фестивалів. Дуже важливо мати Музей кіно, такі музеї існують по всьому світу, обмінюються фільмами.

— **Ви є власником двох кінотеатрів в Утрехті, які фільми ви показуєте там?**

— Крім кінотеатрів, у мене є кафе. Соціальна частина відвідування кіно в Голландії дуже важлива. Люди не лише дивляться фільми, а й зустрічаються, розмовляють, спілкуються. Загалом я показую гарне європейське кіно.

— **Ви не показуєте американських фільмів, наскільки я розумію, ви не дуже любите Голлівуд.**

— Голлівуд — це унікальна індустрія розваг, ніде більше в світі немає можливості знімати такі фільми, як там. І як в літературі можуть співіснувати комікс і поезія, так і фільми можуть бути цілком різні за художнім рівнем. Однак, у мене особисто зовсім інші погляди на кіновиробництво. І я ніколи не поїхав би туди, хоча у мене було кілька пропозицій (вони були дуже сміховинні). Там існує велика небезпека втратити свою особистість, стати частиною машини, в якій все обертається навколо грошей. До речі, деякі голландці зробили собі в Голлівуді кар'єру: Пол Верхувен, Рутгер Гауер, Ян де Бонс. Однак це не мій стиль. Свобода, можливість робити те, що подобається, є найважливішим у житті. Гроші дуже небезпечні у цьому відношенні. Вони можуть зробити тебе жертвою в системі все більшого і більшого прибутку. І це стосується щастя...

— **У нас митці вважають гроші чимось брудним. І це проблема, оскільки вони не можуть організувати себе.**

— Наскільки я можу судити, їм не вистачає лише упевненості в собі, більше «Его». «Его» — це те в людині, що творить, тому потрібно більше пишатись собою. Решта, я вірю, лише питання часу.